

SAMİNƏ
HİDAYƏTQIZI

YÜZ
TÜRK
QADINI

Saminə Hidayətqızı

72.3(5Tyu)82

H 72

YÜZ TÜRK QADINI

I kitab

F. Köçərli adına
Respublika Uşaq
KİTABXANASI
INV. № 83206

«APOSTROFF»

BAKI - 2012

ölmə

Redaktor: **Zakir ABBAS**
Azərbaycan Respublikasının
əməkdar jurnalisti

Məsləhətçi: **Nizami CƏFƏROV**
Millət vəkili, AMEA-nın müxbir üzvü,
f.e.d., professor

Naşir: **Akif DƏNZİZADƏ**

Hidayətqızı Saminə.
H72 **YÜZ TÜRK QADINI. Sarı sim. I kitab**
Bakı, «APOSTROFF», 2012, – səh. 320.

ISBN 978-9952-404-45-6

Yazıçı-jurnalist Saminə Hidayətqızının “Sarı sim” rubrikası altında nəşrə hazırladığı kitablar sırasında “Yüz türk qadını” uzun illərin tədqiqatı sayəsində ərəsəyə gəlmişdir. Haqqında bəhs edilən Azərbaycanda, eləcə də türk dünyasında tanınan qadın qəhrəmanların əksəriyyəti ilə yazıçı şəxsən görüşüb söhbətləşmiş, onların həyat yolunu, hiss və duyğularını, yaşam tərzini özünəməxsus ustalıqla qələmə almışdır. Kitabda türk qadınlarının elm, mədəniyyət və digər sahələrdə qazandığı uğurlar, onların məişəti, dünyaya, gələcəyə baxışı, xalqına, torpağına vurğunluğu, cəmiyyətdəki rolu oxucuların geniş marağına cəbəb olacaqdır.

“Yüz türk qadını” kitabı türk xalqlarının monolit birliyi, həmrəyliyi yolunda atılan addım kimi qiymətlidir.

*Kitabın istifadəsi ilə bağlı bütün müstəsna
hüquqlar müəllifə məxsusdur.*

© Saminə Hidayətqızı, 2012
© «APOSTROFF», 2012

Z.Əliyevanın dissertasiyası oftalmologiyanın traxoma sahəsində ilk işlərdən biri olmuşdur

Akademik Averbax adına ən yüksək mükafata layiq görülmüş qadın

Zərifə Əziz qızı Əliyeva

AMEA-nın həqiqi üzvü, tibb elmləri doktoru, professor, əməkdar elm xadimi

28 aprel 1923 (Naxçıvan) –
15 aprel 1985 (Moskva)

1923 -cü ilin yazı dövrünün görkəmli dövlət və ictimai-siyasi xadimi, elm fədaisi, böyük şəxsiyyət Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyevin ailəsində onilliklər sonra ailənin adını daha da ucalıqlara qaldıracaq, Vətənə layiqli övlad olacaq, xalqına xidməti hər şeydən ümdə biləcək parlaq bir simanın gəlişi ilə yaddaqalan oldu.

Həyatını Azərbaycan mədəniyyətinin, musiqisinin, elminin inkişafına həsr edən

böyük söz və sənət adamları – Üzeyir Hacıbəyov, Müslim Maqomayev, Mirəsədulla Mirqasımov, Bülbül, Səməd Vurğun və başqa görkəmli şəxsiyyətlərlə ailəvi və mənəvi yaxınlıq telləri ilə sıx bağlı olan bir mühitdə boya-başa çatan Zərifə xanım zaman keçdikcə özündə Azərbaycan ziyalisının ən gözəl nümunəsini təcəssüm etdirirdi...

■ 1942 – 1947 – Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun müalicə-profilaktika fakültəsində təhsil alıb.

■ 1949 – Azərbaycan Elmi Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstitutunda

elmi işçi kimi fəaliyyətə başlayıb.

■ 1960 – «Traxomanın digər terapiya üsulları ilə birlikdə simptomisinlə müalicəsi» mövzusunda namizədlik dissertasiyasını müdafiə edib.

■ 1960 – 1967 – Oftalmologiya İnstitutunda böyük elmi işçi vəzifəsində çalışıb.

■ 1963 – SSRİ Ali Attestasiya Komissiyası ona «Oftalmologiya ixtisası üzrə böyük elmi

işçi» adı verib.

■ 1967 – Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun göz xəstəlikləri kafedrasına dosent vəzifəsinə dəvət olunub.

O, gələcək taleyini tibb elminə həsr etməyi qarşısına məqsəd qoydu

Azərbaycanda traxomanın sosial xəstəlik kimi bağvi məhz onun adı ilə bağlıdır

Zərifə xanım nursuz gözlərə işıq paylamaq, Günəşin, Ayın hüsnünə, təbiətin çoxşəkilli rənglərinə, füsunkar gözəlliyinə həsrət qalan insanlara həyat eşqini qaytarmaq arzusunda idi. Bu arzu onu Moskva şəhərinə aparır və Zərifə xanım Ümumittifaq Mərkəzi Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunda iki illik ixtisaslaşdırma kursunda həkim-oftalmoloq ixtisasına yiyələndikdən sonra Vətənə qayıdır.

Müxtəlif göz xəstəliklərinin müalicə və profilaktika tədbirlərinin işlənilib hazırlanması ilə məşğul olan Zərifə xanım elmi fəaliyyətinin ilk mərhələsini traxoma infeksiyon xəstəliyinin müalicəsinə həsr edir. Beləliklə, Zərifə xanımın ilk elmi araşdırmalarının mövzusu həyat özü müəyyənleşdirir.

Zərifə xanım həmin dövrdə oftalmologiyanın bir sıra aktual məsələlərinə diqqət yetirir. Bu məsələlər arasında diaqnostika, qlaukoma və görmə orqanının iltihabının müalicəsi və s. xüsusi yer tutur. Onun diqqətini oftalmologiya-

nın elmi cəhətdən az araşdırılmış sahəsi – görmə orqanının patologiyası cəlb edir. Bu problemin aktuallığı yalnız kimya və elektronika sənayesinin geniş inkişafı ilə yox, həm də bir çox yeni kimyəvi birləşmələrin görmə orqanına təsirinin, demək olar ki, elmi şəkildə tədqiq olunmaması ilə əlaqədar idi.

Bu əsərlər dünyanın elmi ictimaiyyətinin etimadını qazandı

O, «Azərbaycanın bir sıra kimya müəssisələri işçilərinin görmə orqanının vəziyyəti» mövzusunda yazdığı dissertasiya işini dünyanın ən nüfuzlu oftalmologiya mərkəzlərindən birində – H.Helmqolts adına Moskva Elmi-Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstitutunda müdafiə etmişdir. 1977-ci ildə professor Z.Ə.Əliyevanın təklifi ilə Bakı şəhərində Ümumittifaq Oftalmoloqlar Cəmiyyəti İdarə Heyətinin plenumu keçirildi. Belə bir tədbir

Tanıtm

Keçmiş SSRİ-nin Sülhü Müdafiə Komitəsinin üzvü, Azərbaycan Sülhü Müdafiə Komitəsi sədrinin müavini, «Bilik» Cəmiyyəti İdarə Heyətinin üzvü və keçmiş İttifaqın Oftalmoloqlar Elmi Cəmiyyəti İdarə Heyətinin üzvü olub. O, həm də «Oftalmologiya xəbərləri» jurnalının redaksiya heyətinin üzvü idi.

Bir sıra orden və medallara layiq görülüb, Azərbaycanın əməkdar elm xadimi fəxri adını alıb.

■ 1977 – Tibb elmləri doktoru elmi dərəcəsi verilib. Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun oftalmologiya kafedrasının professoru

seçilib, 1983-cü ildə isə həmin kafedranın müdiri təyin olunub.

■ 1981 – Oftalmologiyanın inkişafına verdiyi böyük töhfəyə – görmə orqanının peşə pa-

tologiyası sahəsində apardığı elmi tədqiqatlara görə oftalmologiya aləmində ən yüksək mükafata – SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının akademiki M.İ.Averba-

xın adına mükafata layiq görülüb.

■ 1983 – Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyasının akademiki seçilib.

Bakıda ilk dəfə keçirilirdi və təbii ki, böyük təşkilatçılıq bacarığı, zəngin təcrübə tələb edirdi. Plenuma hazırlığın və onun keçirilməsinin bütün ağırlığı Zərifə xanımın üzərinə düşdü. Bu plenumun keçirilməsi həm Azərbaycanca, həm də keçmiş İttifaqın ən yaxşı akademik müəssisələrində oftalmologiya xidmətinin inkişafında, habelə elmi-pedaqoji kadrların hazırlanmasında müstəsna rol oynadı.

Plenum Azərbaycanda görmə orqanının peşə patologiyasının öyrənilməsi və ilk ixtisaslaşdırılmış elmi-tədqiqat laboratoriyası yaradılması barədə professor Z.Ə.Əliyevanın irəli sürdüyü təşəbbüsü bəyəndi. 1979-cu ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Fiziologiya İnstitutunda Zərifə xanımın təşəbbüsü və təşkilatçılığı ilə yaradılan həmin laboratoriyada az intensivli zəhərli istehsal sahələrində görmə orqanına fizioloji, klinik, funksional, histoloji mexanizmlərin təsirinin öyrənilməsi üzrə bir sıra qiymətli tədqiqatlar aparıldı. Elmi araşdırmalar nəticəsində Z.Ə.Əliyeva bir neçə monoqrafiya, o cümlədən «Şin istehsalında gözün peşə patologiyası», «Xroniki yod intoksikasiyası ilə bağlı oftalmologiya», «Yod sənayesində gözün peşə xəstəliyinin profilaktikası» monoqrafiyalarını çap etdirdi.

1983-cü ildə Z.Ə.Əliyeva Azərbaycan

Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun oftalmologiya kafedrasına müdir seçildikdən sonra fəaliyyəti daha da genişləndi. Onun görmə orqanının virusla zədələnməsinə həsr olunmuş silsilə işləri də elmi ictimaiyyətə yaxşı məlumdur. Həkim-oftalmoloqlar üçün nəzərdə tutulmuş dərs vəsaitləri, məsələn, «Herpetik göz xəstəliyi», «Ağır virus konyuktivləri» və s. məhz bu məsələlərə həsr olunmuşdur.

Həmin dövrdə Zərifə xanım qlaukomanın etimologiyası, diaqnostikası və müalicəsi məsələlərinə həsr olunmuş maraqlı tədqiqatlar aparmışdır. Gərgin və gərəkli tədqiqatlar nəticəsində bir sıra elmi məqalələr – «Gözün hidrodinamik sisteminin anatomo-fizioloji xarakteristikası» və «Yaşla bağlı gözün əsəb yollarının dəyişməsi» monoqrafiyalarını çap etdirmişdir.

Z.Əliyeva həm də gözün zədələnməsinin profilaktikası və müalicəsi imkanlarını öyrənmişdir. Bir sıra elmi işlərində görmə orqanı zədələndikdə mövcud olan cərrahiyyə əməliyyatları üsullarını araşdırmış, həmin üsulların təkmilləşdirilməsi üçün bir sıra faydalı tövsiyələr işləyib hazırlamışdır. Bu tövsiyələr cərrahiyyə əməliyyatına məruz qalan zədələnmiş görmə orqanının müalicəsini xeyli yüngülləşdirmişdir.

Alimin bir sıra elmi işləri görmə orqanında bədxasiyyətli şişlərin diaqnostikasına və müalicəsinə həsr olunmuşdur. Z.Əliyevanın «Göz sulanmasının fiziologiyası», «Göz sulanmasının müasir cərrahiyyə üsulları ilə müalicəsi» monoqrafiyaları təkcə oftalmoloqların deyil, həm də fizioloqların diqqətini cəlb edib.

Fundamental
«Terapevtik oftalmologiya»
kitabının müəlliflərindən biri

Bu kitab indi də hər bir oftalmoloq üçün stolüstü kitab olaraq qalır. Zərifə xanım xəstəliyin diaqnostikasının yeni istiqamətdə inkişafını (gözün əlvan təbəqəsində dəyişikliyi, iridodiaqnostikası) ilk dəfə tədqiq edən alimlərdəndir və bu mövzuya bir sıra elmi məqalələr həsr etmişdir. O, «İridodiaqnostikanın əsasları» kimi nadir elmi əsərin müəlliflərindən biridir.

Z.Ə.Əliyevanın zəngin pedaqoji, elmi və əməli təcrübəsi «Oftalmologiyanın aktual məsələləri» monoqrafiyasında (professor N.B.Şul-pina və L.F.Moşetova ilə birlikdə)

öz əksini tapmışdır. Bu kitab həm oftalmoloqlar, həm də həkimləri təkmilləşdirmə fakültələrinin müəllimləri üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Z.Ə.Əliyevanı həkim etikası və tibbi deontologiya məsələləri həmişə düşündürmüşdür. O, gənc həkimlərin tərbiyəsinə, onların peşə fəaliyyəti ilə bağlı problemlərinin öyrənilməsinə və həllinə xeyli zəhmət sərf etmişdir. Zərifə xanımın həkim kimi fədakarlığı, yüksək vətəndaşlıq məsuliyyəti, səmimiyyəti və qayğıkeşliyi, insanlara və onların problemlərinə göstərdiyi diqqət, fəal həyat mövqeyi ona həmkarlarının, yetirmələrinin və xəstələrinin dərin hörmətini qazandırmışdır.

Qayğıkeş ana, gözəl,
vəfalı ömür-gün yoldaşı

Bütün bu elmi fəaliyyəti ilə yanaşı Zərifə xanım eyni zamanda qayğıkeş ana, gözəl, vəfalı ömür-gün yoldaşı olmuşdur. Bu ocaqda iki övlad böyüyüb – ata-anasına layiq, qəlblərində daim Azərbaycan sevgisi yaşadan, vətənimizin qüruru sayılan övladlar kimi. Deyirlər, ana övladını özündən də çox istəyir. Tanrının bəxş etdiyi övladlarına qarşı Zərifə xanım məhz belə ana idi. Enişli-yoxuşlu ömür yollarında birgə addımladığı həyat yoldaşı, ümummilli liderimiz Heydər Əliyev gərgin fəaliyyətlə məşğul olan, həyatını bütövlükdə Azərbaycana həsr edən böyük şəxsiyyət kimi yorulmadan müqəddəs amallar yolunda öz qüvvəsini əsirgəməirdi.

02.08.2008

SAMINƏ HİDAYƏTQIZI

Müxtəlif vaxtlarda «Məqam», «Impuls», «Yaddaş», «Liqa», «Gənclik-gələcək» qəzetləri və «Çaşıoğlu-Multimedia» şirkətində redaktor, baş redaktor, Dünya Azərbaycanlıları Əlaqələndirmə Şurası mətbuat xidmətinin rəhbəri vəzifələrində işləyib. «Yaddaş», «Xəzər», «Günsəhər», «Mədəniyyət», «Respublika», «Sabah-ews», «Azerbaijan-Benelux», «Pipeline Watch» və s. mətbuat orqanlarında görkəmli şəxsiyyətlərlə bir jurnalisti kimi müsahib olub.

Yaradıcılığı boyu «Sarı sim» rubrikasının aparıcısı Saminə Hidayətqızının «Yüz türk qadını» kitabı ilə yanaşı, həmin seriyadan «Muğam», «Allahdan hamudan çox alimlər qorxar», «Bəs, siz nə etmişiniz?», «Düşüncələr» kitabları da çap ərəfesindədir. Qarabağ hadisələrindən bəhs edən «Xalılı dağlar» kitabı isə artıq oxuculara təqdim olunub.

Azərbaycan Kütləvi İnformasiya Vasitələri Həmkarlar İttifaqı tərəfindən «Xan qızı Natəvan» media mükafatı laureatı adına, «Türk dünyasının mədəni strategiyası» tədbirində yaxından iştirakına görə Kipr, Balkanlar və Avrasiya Türk Ədəbiyyatı Qurumunun döş nişanına, informasiya dəstəyinə görə Amerika İnkişaf Agentliyinin diplomuna layiq görülüb.

Demokratik Jurnalistlər Liqası idarə heyətinin üzvüdür.

Respublika Qadınlarının I qurultayında, Azərbaycan Jurnalistlərinin I, II və III qurultaylarında nümayəndə kimi iştirak edib.

Hazırda «APOSTROFF» nəşriyyatında redaktor vəzifəsində çalışır.

ISBN 978-9952-404-45-6

9 789952 404456